

TOPLUMSAL BİLİNÇLENMEDE ÖĞRENİM BİRLİĞİ

Seçil AKGÜN

Demokratik yönetim biçimi olarak cumhuriyet, yüzyıllar önce belirmiş bir kavramdır. Günümüzde de insan hak ve özgürlüklerini ön planda tutan en yaygın ve saygın yönetim biçimidir. Modern Türkiye'nin yönetim biçimidir. Cumhuriyet, toplumların bilinçlenmesi, yani eğitimi ile sıkı sıkıya bağlantılıdır. Türk ulusunun bu çağdaş yönetime kavuşması, yalnız bir bağımsızlık savaşı ürünü olmayıp aynı zamanda başlayıp sürdürülen bir bilinçlenme savaşının da ürünüdür. Her iki savaşın da mimarı ve işçisi Atatürk'ün sistemli program ve uygulamalarının ürünüdür. Dolayısıyla Türk ulusu ve modern Türkiye Cumhuriyeti için Atatürk, bağımsızlık, ve çağdaş eğitim, bir eşkenar üçgenin açılarını oluşturmaktadır. Türk bağımsızlığının, cumhuriyetin korunması ancak bilimsel, çağdaş eğitimle yetişmiş, özgür, yani laik düşünceli bireylerle sağlanabilir. Türk toplumu uygarlık, çağdaşlık ve ulusallıkla eş anlamlı olan laik karakterini Atatürk'ün başlattığı bütüncül eğitim çağdaşlaşması ile kazanabilmiş, cumhuriyet yönetimine kavuşmuş, yine laik cumhuriyet eğitimi ile çağdaş toplumlar yanında bulunmaya hak kazanmıştır.

Kurtuluş Savaşı, Milli Mücadele, Bağımsızlık Savaşı.. Bunların her biri Mondoros silahbırakışmasından sonra Türklerin ulus olarak örgütlenip haksız işgale uğrayan topraklarının bağımsızlığı için verilen savaşın eş anlamlı isimleridir. Tarihsel gelişim içinde bu sözlere daha geniş açıdan baktığımızda her birinin toprak kurtarma savaşından daha anlamlı bir savaş da içerdiğini görürüz. Türk devrimini görürüz.

Atatürk, bu savaşı örgütlerken ulusal egemenlik çerçevesinde sınırsal, siyasal, sosyal, ekonomik bütünlüğü, bağımsızlığı sağlamayı hedef almıştı. O, siyasal bağımsızlığı Misak-ı Milli olarak tanımladı. Savaş sona erip bağımsızlık kazanılınca, ekonomik zaferle taçlandırılmayan bağımsızlığın gerçek bağımsızlık sayılmıyacağını vurgulayarak ulusal niteliğe kavuşmuş yeni Türkiye'nin ulusal ekonomisini belirlemeğe yöneldi. Misak-ı İktisadi, ekonomik ilkeler programı ola-

rak 1923 yılı başında oluşturuldu. Aynı günlerde Büyük Millet Meclisi'nin kuruluşundan beri süregelen eğitim düzenlemesinin de ilkeler halinde belirmesini sağladı. Daha sonra "öğrenim birliği" adını alacak bu eğitim ilkeleri, kimi eğitimciler tarafından hiç de haksız olmayan "Misak-ı Maarif" sözü ile tanımlandı.

Atatürk'ün amacı Türk ulusuna bu kavramları yalnız kazandırmakla kalmayıp ulusu bu kavramların koruyuculuğunu yapacak bilince de erdirmektir. O, bunun bir düşünsel çağdaşlaşma sorunu olduğunu bilerek, kurtuluş savaşı örgütlenmesi ile birlikte düşünsel çağdaşlaşmayı sağlayabilecek tek öge olan eğitimi de özenle ele aldı.

Atatürk'ün daha Büyük Millet Meclisi'nin açılışından önce yerleşmeye başladığı eğitim ilkelerinde şu hedefleri görürüz:

1. Eğitimi ulusallaştırmak -Bu, laik, çağdaş eğitim demektir.
2. Okur-yazarlığı halk arasında yaygınlaştırmak -Bu, okuyup, yazması güç Arap harfleri yerine Türk diline uygun Latin harflerine geçmek ve Türk dilini geliştirmek.
3. Kadın-erkek ayrımı yapmaksızın bütün yetişenleri ivedi, çağdaş bilgilerle donatmak- bu da en başta kendi sözleriyle "cehaleti gidererek" pratik ve uygulamalı eğitimi yaygınlaştırmak, Türk gençlerini hayata hazırlamaktır.

Kuşkusuz Atatürk, Türk ulusunun çağdaş eğitime olan gereksinmesini kavrayan ilk Türk aydını değildi. İmparatorluğun hızlı bir çöküşüne yönelmesiyle birlikte devlet adamları ve aydınlar, gerilemenin eğitim yoksunluğu ile direkt ilgisini görmüşler, bunu giderebilmek için türlü önlemler almışlardı. Atatürkse, daha Harp Akademisinde iken eğitim sorunuyla yakından ilgilenmeye başlamıştı. Akademiyi bitirdikten sonra Suriye'de kurduğu Vatan Cemiyeti'nin eğitim bölümü başkanlığını üstlenmişti¹. 100. yılı aşkın bir süredir yapılmakta olan eğitim atılımlarını yakından incelemiş, bazılarında da tanık olmuştu. Yine çok genç yaşta kavradığı bir gerçek, yaklaşık yüz yıldır yapılmış bütün girişimlerin imparatorluğu çöküşten kurtarmakta yetersiz kalmış olduğuydu. Atatürk, bu yetersizliğin nedenlerini sorgularken yetersizliği giderecek önlemi almaya da kendini yetiştirerek başladı. Okuyarak, okulunun verdiği eğitimin çoz üzerine çıkarken, yetersizliğe yol açan çok duyarlı dengesizliği de görmekte gecikmedi. Bu dengesizlik, eği-

(1) Karal, Enver Ziya: Atatürk ve Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Atatürk Özel Sayısı, s. 35, Ank. 1982.

timde bir türlü giderilemeyen ikilemden kaynaklanıyordu. Ülkeye bir yandan çağdaş eğitim kurumları getirilirken bir yandan da geleneksel ve artık iyice yozlaşmış, bilim yerine inanca dayalı medrese eğitimi sürdürülüyordu. Yetişen kuşaklar, bilmekle inanmak ikilemi içinde eğitiliyor, toplumsal değer yargılarına sahip olamıyor, bilimselliğin sağladığı düşünsel özgürlüğe erişemiyordu. Atatürk, öğreniminde ilimi yol gösterici seçti, Bu, çağdaşlığın gereği idi. Nitekim bu seçimi ürünlerini daha imparatorluk dağılmadan verdi. Aynı ortam, aynı yöre, aynı kuşaktan olup aynı okuldan yetişen arkadaşlarının arasında çok farklı bir duruma gelen Mustafa Kemal sivrildi, başarıdan başarıya koştu. Kendi aklı, zekası, bilgisi ile I. Dünya Savaşı yıllarında adını İmparatorluk içinde ve dışında duyurdu. Büyük Savaşın bitiminde Türk toprakları için başlatılan mücadelede önderliğini kabul ettirdi. Atatürk, kendisi için bilimi yol gösterici alırken Türk ulusu için de aynı bilimselliği özlüyordu. Daha Kurtuluş Savaşı başlamadan Türk ulusunun yaşamına yerleştirmek istediği bilimsellik doğrultusunda dünya gelişmelerini değerlendirerek şu gerçeğe vardı: Büyük Savaş, bir bakıma dünyada imparatorluklar çağının sonunu getirmişti. Bu savaş sonunda tarihe karışan Rus Çarlığı, Alman ve Avusturya-Macaristan İmparatorluklarının toprakları üzerinde ulusal devletler oluşmuştu. Durum Osmanlı İmparatorluğu için de farklı sayılmazdı. İmparatorluktaki Müslüman unsurların her biri kendi ulusal yönetimlerini amaçlamaktaydılar. Milliyetçilik atılımı ağır basmış, ne din birliği ne cihât çağrıları Müslüman Arap unsurların İmparatorluktan kopma isteklerini durduramamıştı. İmparatorluk, çöküş eşiğine gelmişti. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihe karışmak üzere olması, Türk ulusunun da aynı sona gömülmesi anlamına gelmiyordu. Bu bakış açısıyla Atatürk, Türkün de ulusal bir devlet kurarak yaşamasını tek çözüm görmekteydi. Ama bu yalnız çarpışma ve savaş alanlarında başarı kazanarak olamıyacaktı. Atatürk'ün gördüğü, bunun bir eğitim ve bilinçlenme sorunu olduğuydu. Bu görüşten hareketle Atatürk, daha Kurtuluş Savaşı başlamadan Türk ulusunun her türlü tutsaklıktan uzaklaştırılması gibi yüksek bir idealin gerçekleşmesinde kilit noktasının Türk halkının düşün ve bilgi düzeyinin yükseltilmesi, çağdaşlaştırılması olduğunu vurgulamıştı. Bunu eğitilmiş, sosyal ve uygar yaşamı tanımış kimselerin, o dönemde pek zavallı olan halkın düzeyine inerek değil, halkı kendi düzeylerine çıkararak, kısacası, halkı eğiterek geliştirebileceklerini söylemişti².

(2) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II Ank. 1959 s: 2-4

Atatürk, eğitimi Kurtuluş Savaşına paralel olarak ele alırken savaşın örgütlendiği kongrelerde "az zamanda ilim ve maarifi icabatı asriyeye göre yükseltmek için mütefekkir olduğumuz hususatı takdir ederiz"³ diyerek bu konuyla yakın çevresini de ilgilendirdi, görüşlerine baş vurdu.

Bundan sonra Atatürk'ün eğitim-öğrenimi kesin olarak ön planda tuttuğunu ve düzenlenmesi için çabalarını sürdürdüğünü görürüz. Kendisinin en büyük esin kaynağı, yakın geçmişteki deneyimlerdi. Kaldiki İmparatorluğun son yıllarında daha önce de vurguladığımız gibi, eğitim-öğreniminde batılılaşmaya büyük ölçüde yer verilirken, terkedilmemiş medreselerde de düzenlemelere gidilmişti. Bu deneyimdeki başarısızlık, aydınları daha köklü düzenleme düşüncesine yöneltti. Soruna eğilenler gitgide çoğalırken eğitim birliğinin sağlanması da yavaş yavaş gündeme geldi. Emrullah Efendi, Tevfik Fikret, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) İhsan (Sungu), Selim Sırrı (Tarcan), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) Nafi Atuf (Kansu), Vedat Nedim (Tör) Beyler gibi bu konuyu destekleyen değerli düşünür ve eğitimciler yetişti.

1916 yılında Ziya Gökalp, köklü eğitim düzenlemesinin başlangıcı olarak ilk okullarda birlik sağlanmasını öne sürüp çağdaş eğitim kurumları ile medreselerin hükümet tarafından değişik platformlara konulmalarını önererek ulusal eğitime götüreceği yolun ilk adımını attı. O yıl tinsel karakterli Evkaf Nezareti'nin çağdaş okullarla ilişkisi kesilerek çağdaş eğitim kurumları Maarif Nezareti'ne, medreselerse Meşihat-ı İslamiye'ye devredildi⁴.

Böylece başlayan gerçek eğitim düzenlemesi girişimlerini 1917 yılında eğitimin ulusallaştırılıp birleştirilmesi için yapılan İttihat Terakki Kongresi izlemiştede gerek savaş, gerekse ülke aydınlarının farklı görüşleri böyle bir güçlü adımı olanaksız kılmıştı⁵. Oysa Kurtuluş Savaşı kazanılınca ulusal bir Türk devleti kurmayı amaçlayan Atatürk, ulusal devletin ancak ulusal örgütlerle yaşayabileceğinin bilinciyle eğitim-öğrenimde de bu cürretli adımı geciktirmemek kararındaydı.

Atatürk'e göre "fertler mütefekkir olmadıkça kitleler istenilen yöne herkes tarafından iyi veya fena istikametlere sevk olunabilirler"di. Dolayısıyla, bağımsızlığı korumak için "vasi olan memleketimizi seri

(3) A.g.e., s: 13.

(4) Ergin, Osman: Türkiye Maarif Tarihi İst. 1940, s: 1116

(5) A.g.e. 1117-24

bir surette imar edebilmek için de az zamanda ilim maarifini icabatı asriyeye yükseltme⁶ gereği vardı. Çözüm, ulusal eğitimdi. 1920 yılında açılan T.B.M.M. nin ilk programında yer alan o zamanki adıyla Umur-ı Maarif Vekaleti ise bu konuyu vakit geçirmeksizin ele aldı. Amaç, halkı aynı ideal çevresinde toplayacak bilinçle donatmak, aynı bilinçle de kazanılanı koruyacak kuşaklar yetiştirmektir. Atatürk'ün Meclis açılmadan söylediği değindiğimiz sözleri, ülkü birliğinin Türk geleceği açısından önemini belirtmiş, izlenecek ulusal eğitim politikasını yönlendirmişti. Meclis açıldıktan sonraki kronolojik gelişmeler de incelenince ilkinden başlayarak bütün hükümet programlarında süregelen savaşa karşı eğitim sorununun sapsaklanmaksızın ön planda tutulduğu görülmektedir. Ve yine Türk ulusunun ve Türk siyasetinin amaçlanan ulusal eğitim sağlanana kadar çetin bir yol katetmek zorunda olduğu görülür. Bu yolun en önde gelen gücünü, bireyleri özgür düşünceye erdirmeye için yüzyılların alışkanlığını kırmak gibi zor bir engel aşmak gereği idi. Geleneksel kurum ve düşüncelere sahip bir toplumu sadece çağdaş eğitim organları ile donatmanın yetersiz olduğu kanıtlanmıştı. Dolayısıyla bir yandan eğitim kurumları çağdaşlaştırılırken, bir yandan eğitimcileri ve halkı bu görüş çerçevesinde toplamak zorunluydu. Hedef, yalnız eğitimin değil, tüm kurumların ulusallaştırılmasıydı. Dolayısıyla, bireyleri ulusallık bilinci ile donatıp gelecek kuşakları da aynı bilinçle yetiştirerek ulusal, çağdaş değerleri koruyacak aydın kadro oluşturmak da önem kazandı. Eğitimcilerin bilinçlenmelerini ön plana alan Atatürk, her yurt gezisinde, her söylevinde öğretmenlere seslenmek ve izlenecek eğitim politikasına yön kazandırmak görevini üstlendi. Top seslerinin Ankara'dan duyulmakta olduğu günlerde savaşın eğitim düzenlemesine engel oluşturmayacağını göstermek istemesine Ankara'da bir genel eğitim kongresi düzenledi.

Ulusal eğitime yönelik 1921 Eğitim Kongresinin alt yapısı, Meclisin açılışından beri oluşturulmaktaydı. İlk Maarif Vekili Rıza Nur Bey, 5 Mayıs 1920 tarihinde bir bildiri ile hükümet programı içinde eğitimin yerini belirlerken eğitim ve öğrenimi yetişecek çocukları hayatta başarıya ulaştıracak özgüvenle donatıp üretken ve düzgün bilinç sahibi kimseler olarak yetişmelerini sağlayacak şekilde çağdaşlaştırmayı öngörüyordu. O an için ilk yapılacak işlevinse eldeki okulların iyi yönetilmesini sağlamak olduğuna da ayrıca değinerek hükümetin, eğitim sorununu bizzat ele aldığını anlatıyordu⁷. Nitekim, hükümet

(6) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri Cilt II s: 11

(7) Öymen, Hıfzırahman (aşit: Cumhuriyet Eğitimine geçişte Atatürk'ün Etkisi; T.T.K. Atatürk Konferansları Ank. 1977 s: 164 8: A.g.e. 173.

programının duyurulmasını izleyen günlerde ulusallık bilincini halk arasında yerleştirmeye yönelik başka girişimler de olmuştu. Bakanlık, Türk dilini ve kültürünü değerlendirme öncülüğünü de üstlenmişti. Örneğin, resmi yazışmalarda sade bir Türkçe öngörülerek Arapça-Farsça kelime, ek ve ünvanlar yerine Türkçelerinin kullanılması istenmişti. Edebi eserlerden oyunlara, giysilerden sanat olaylarına kadar Türk kültüründe bulunan değerlerin canlandırılması öngörülmüş, Anadolu'da Türk varlığının 9 asırlık geçmişini kanıtlayan yapıların korunması, eğitim teşkilatı içinde özenle duyurulmuş, hatta Latin harflerine bile bir köprü kurulmuştu. Yazılan her kelimenin bir de Latin harfleriyle yazılması önerilmişti⁸. Ayrıca "Atalarımız tarafından kullanıldığı halde özellikle İslamiyeti kabulden sonra yavaş yavaş terkedilen ve son zamanlarda büsbütün ortadan kalkmış olan Türk adlarının öğrencilere verilmesine çalışılması, öğretmenlerin, öğrencilerin birbirlerini bu adlarla çağrılmalarında teşvik edici olmaları ve her Türkün bir aile adı ve bir Türk adı bulunması lüzumunun"⁹ bakanlıkça belirtilmesi, milli, halka dayalı bir öğretim-egitim programı hazırlığının kanıtıydı.

Gerçektende ulusallık yolunda bu çaba, hiç de göz ardı edilecek bir olay değildi. Yüzyıllardır Türk ulusu, Osmanlı İmparatorluğu'nun heterojen yapısı içinde ulusal benliğinden uzaklaşmış, hele son dönemlerdeki Pan İslamist politika, Türk ulusunu düpedüz Arap kültürel emperyalizmi içine sokmuştu. Dinsel değerler, ulusal değerlerden ön planda gelmiş, kendilerine Türk adı veren ilk Türk aydınlar grubu olan Genç Türkler bile bu akımın tutsağı olmuşlardı. Gerçektende anılarını yazan bir Jön Türk, Pariste hangi ulustan olduğu sorulduğunda ilkin Müslüman, sonra Osmanlı daha sonra da Türk olduğu yanıtını verdiğini, yani Türklüğünün ancak üçüncü planda aklına geldiğini yazmaktaydı¹⁰. Türk gençlerine ulusal benliklerini ancak laik ve ulusal bir eğitim programının kazandırabileceğini anlamış bakanlığın sevinçdirici atılımlarına karşın, ilk eğitim programında bile hala eğitimin dini ve milli olması gerektiği vurgulanmaktaydı. Amaçlanan noktaya erişebilmek için din ve bilimin, birbiriyle çelişen bu iki değer yerlerine oturtulması zorunluydu.

İşte 1921 Kongresi, eğitim sorununun Meclis'te sistemli biçimde ele alınmaya başlamasından sonra lâik, ulusal, demokratik değerler demek

(8) A.g.e. 173

(9) Ibid.

(10) Niyazi Berkez: Türkiye'de Çağdaşlaşma.

olan çağdaş eğitime yönelişin ilk güçlü girişimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1921 Eğitim Kongresinin açılış konuşmasında Atatürk, Kongreyi laik, ulusal eğitim gereği doğrultusunda yönlendirdi. Söylevinde Türk ulusunun tarihsel gerilemesinde en önde gelen etgenin izlen n yanlış eğitim yöntemleri olduğunu hatırlatarak “eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fitriyemizle hiç münasebeti olmayan yabancı fikirlerden uzak, ulusal karakter ve tarihimizle uyumlu, yeni yetişecek kuşakları yabancı etkilerle çarpışabilecek ulusal bilinçle donatacak” bir eğitim programı izlenmesi gereğini belirtti. “Silahımızla olduğu gibi dimağıyla da mücadele mecburiyetinde olan milletimizin birincisinde gösterdiği kudreti ikincisinde de göstereceğine asla şüphem yoktur” diyerek düşünsel alanda ulusu zorlu bir savaşın beklediğini anlattı¹¹.

Bu kongre yalnız eğitim ordusunun ilk örgütlü, güçlü adımı olarak kalmıyordu. Bu kongre ile bir yandan Türk’ün savaşın bitmesini beklemeksizin çağdaşlaşma girişimini başlatıp sürdüreceği anlatılıyor, bir yandan da, böylesine ileriye yönelik bir işleve girerek Türk bağımsızlığının ergeç kazanılacağına duyulan güven göstergesi oluyordu. Nitekim kongrenin üzerinden çok geçmeden 1922 yılında Meclisin üçüncü toplanma yılını açarken Atatürk, Türkiye’nin izleyeceği eğitim politikasını tanımlamayı sürdürmekteydi. Ulusallaşma aşamasında en ön planda okur-yazarlığın ele alınmasını istiyordu. Okuma-yazmanın eğitimin en vazgeçilmez aracı olduğunu dikkate alarak Türk toplumunun bu eğitim-kültür anahtarına biran önce sahip olmasını istiyordu. Kaldığı Tanzimat döneminden beri sürdürülen eğitim çabaları sırasında Arap harflerinin güçlüğü ve Türkçeye uyumsuzluğunun kavranmasını da ilgiyle incelemiş, daha Erzurum Kongresi’nden önce Türkiye için amaçladıklarından yakını Mazhar Müfit (Kansu) Bey’e söz ederken Latin harflerine de geçileceğini belirtmişti¹².

Bu bağlamda, değindiğimiz Meclis konuşmasında Hükümetin en önemli görevinin eğitim olduğundan söz ederek izlenecek eğitim programında ülkenin toplumsal gereksinmeleriyle, çevre koşullarıyla yüzyılın gereksinmelerine uyacak hale getirmenin esas olduğunu söylüyordu. Sıraladığı aşamalarınsa ancak düşsel düşüncelerden uzak, gerçekçi görüşlerle sağlanabileceğini belirtiyordu¹³. Ülkede yönetim ve

(11) Söylev Demeçler II 16-18

(12) Kansu, Mazhar Müfit: Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürkle Beraber, Ank. 1966 s: 131

(13) Söylev Demeçler Cilt I s: 230

eğitimin iki başlıktan kurtarılması, laik cumhuriyet temeline oturtulması en büyük emeliydi.

Büyük zaferin kazanılmasından sonra, 27 Ekim 1922 de Bursa'da Atatürk'ün öğretmenlerle konuşması, yeni kurulacak sistem ve eğitim ilkeleri açısından büyük önem taşımaktadır¹⁴. Öğretmenlere "Ordularımızın ihraz ettiği zafer, sizin ve ordularınızın zaferi için yalnız zemin hazırladı. Hakiki zaferi sizler kazanacak ve idame ettireceksiniz. Bugünün evlatlarını yetiştiriniz. Onları memlekete nafi uzuvlar yapınız" diye seslendiği bu konuşmasında şu fikirler belirmektedir: 1. Zaferin kazanılması, gerçek kurtuluşu getirmemiştir. Bu ancak bilim ışığında toplumun eğitilmesiyle gerçekleşecektir. 2. Bu zaferin sağlanabilmesi için en önemli görev, eğitimcilere düşmektedir. Dolayısıyla gelecek kuşakların yetiştirilmesi için izlenecek eğitim programı toplumsal gereksinmeyi karşılayacak çağdaş, laik sisteme dayanmalıdır. 3. İlk ve orta öğrenimde çocukları biran önce hayata hazırlayacak pratik ve uygulamalı öğrenime yönelmek gereklidir. 4. Ülke gençleri kız-erkek ayrılmaksızın bütüncül bir eğitim programıyla yetiştirilmelidir.

Nitekim bu dördüncü nokta üzerinde sürekli işleyen Atatürk, çocukların ilk eğitimlerini ana kucağında gördüklerini, dolayısıyla güçlü bir ulus olabilmek için kadınların da her hususta yükselmeleri gerektiğini, sosyal yaşamı erkeklerle birlikte sürdüreceklerinden bilgili ve düşünür olabilmek için erkeklerin geçtikleri bütün eğitim derecelerinden kız öğrencilerin de geçeceklerini vurgulamıştı¹⁵.

Gerek eğitimin çağdaşlaşıp ulusallaşıp laikleşmesi, gerek kız öğrencilere de aynı olanakların sağlanması, büyük bir eğitim devrimidir. Dolayısıyla devrim eyetiminin ilkesi gereği eğitimde de eski kurumlarla ve örgütlerle ilgiyi kesip yeniyi tanıtmak, Atatürk'ün ereğiydi. İnkılap kalkınca ulusal birlik gerçekleşebilecek, yetişecek kuşaklar ulusal görüş ve beraberlik çerçevesinde köhne, devrini tamamlamış medrese eğitiminin hasta bilgilerinden arınabileceklerdi. Bu bağlamda bir yandan sürekli öğretmenlerle söyleşiler yapıp onlara ulusal eğitimin yararlarını anlatan Atatürk, bir yandan da Halk Fırkasını oluştururken sap-tadığı 9 ilkelik programın içine "Tevhid-i Tedrisata derhal teşebbüs edileceği"ni kaydederek medreselerin kapatılacağını ilk kez açık olarak belirledi. Aynı zamanda siyasal parti programında bu gidişten söz

(14) Söylev Demeçler Cilt II s: 42-46

(15) A.g.e. s: 86

ederek, ülke siyasetçilerine de bu değişime sahip çıkma çağrısı yapmış oldu.

Oysa cephede tamamlanmış sıcak savaşa karşın, yurt içinde devrim ilkelerine karşıt güçlerle soğuk bir savaşın süregeldiği de bir gerçektir. Kaldığı her yenilik hareketinin karşısında görülen direncilerin kimisi, Atatürk'ün yakın çevresini oluşturanlardandı. Dolayısıyla Atatürk, tüm devrim hareketleri için uygun zamanlar beklemeyi yeğlemiş, doğru düşünceyi halka anlatıp tanıtacak zaman ayırmaya özen göstermiş, halk arasında kamu oyu oluştuktan sonra gerçek adımı atmıştı. İşte Bursa konuşmasında eğitimin birleştirileceğini vurgulamasına karşın, Meclis içinde bile dine dayalı öğrenimden hala yarar umanlar vardı. Dinsel etkilerse getirilmek istenen ulusallık sınırlarını aşıyor, dinsel kurallar sunarak bağımsızlık için büyük bir tehlike oluşturuyordu. Nitekim, Meclisin ilk üç Milli Eğitim Bakanının girişimleri, yani Rıza Nur'un ulusal dil ve eğitim, Hamdullah Suphi'nin Türk kültürü ve çağdaş eğitim, Vehbi Bey'inse ülkede eğitime bir başka türlü tutsaklık getiren misyoner okullarından kapananların yerine yenilerinin açılmasını engelleyen eğitimin ulusallaşmasına yönelik adımları bir gerçektir. Ancak, bu üç bakandan ilkinin "Çocuklarımıza verilecek terbiyeyi her manasıyla dini ve milli bir hale koymak lazım"; ikincisinin "Bazılarında görüldüğü üzere terbiye-i milliyeyi dinden hariç telakki etmek, bir hatayı fahiştir" ve Vehbi Bey'in eğitimin "esasatı diniye ve milliyemiz dahilinde milli hars ve irfanımızın inkişaf ve tealisine bağlamak"¹⁶ sözleri de dinselliğin ve ulusallığın bütün çelişmesine karşın eğitimde bir arada sürdürülmesine yönelik birçok aydının da paylaştığı yetkili görüşlere örnekti. Daha da ötesinde, Vehbi Bey, medreselerin yeniden düzenlenmesi girişiminde bile bulunmuştu. Ancak, 1922 yılında kazanılan zaferi Kasım ayında Saltanatın kaldırılması ve beraberinde İstanbul Hükümeti'nin bütün nezaretlerinin kapatılması izledi. Türkiye, 1923 yılına yeni, ulusal bir yapıya doğru daha güçlü girdi.

1923 yılı başında Atatürk, "T.B.M.M. Hükümeti millidir, tamamı ile maddidir, hakikatperesttir. TB.M.M. nin bütün programlarının umdesi, şu iki esastadır: İstiklali tam ve bilakayduşart hakimiyeti milliyeye"¹⁷ diyerek Türkiye'nin artık hiçbir tutsaklığa, hele düşünsel tutsaklığa düşmeyeceğini anlatmak istiyordu.

O yıl Şubat ayında İzmir'de toplanan İktisat Kongresi, artık kuruluş savaşını geride bırakmış yeni Türkiye'nin ekonomik bağımsızlı-

(16) Öymen, Hıfzırahman Raşit. A.g.k. s. 171

(17) Söylev Demeçler I s. 285

ğını ve izleyeceği ekonomi politikasını ana hatlarıyla saptamak üzere toplanırken, Kongre gündeminde özgün bir yer tutan eğitim konusu, hiçbir gelişmenin eğitimsiz olamayacağını bir kez daha kanıtlamıştı. Kaldığı Kongrede oluşturulan Misak-ı İktisadi adıyla anılan 12 maddelik ekonomi ilkeleri bile geniş ölçüde halkın yetişmesi ve eğitimi ile bağlantılıydı. Zaten dönemin aydın ve devrimci Maarif Vekili İsmail Sefa (Özler) Bey de aynı günlerde Atatürk'ün temelini 1921 Kongresinde attığı ve sürekli işlediği temel eğitim ilkelerini biçimlendirmekteydi. Bu ilişkiler, Sefa Bey tarafından bir Misak-ı Maarif içeriğinde yayınlandı¹⁸. Ayrıntılı bir eğitim programını içeren bu ilkelere eğitimin amaç ve sorunları, çözüm önerileriyle birlikte ele alınmıştı. Genelgede gerçek eğitimin ulusal heyecan taşıyan serbest akımlarla ve düşünsel gelişme ile sağlanabileceğine, ulusal egemenliğin ancak ulusun daha biçimlenip yükselmesi ile korunabileceğine, ulusal egemenliğin ancak ulusun daha bilinçlenip yükselmesi ile korunabileceğine değiniliyordu. Yeni yetişecek kuşakları her akıma suskunlukla boyun eğecek biçimde değil, ulusal çıkarları en uygun yolu seçerek, ülkeyi ekonomik tutsaklıkta bırakmayacak düşünsel olgunluğa eriştirerek yetiştirecek okulları kurmak, gençleri çalışmak düşüncesi ve üretmek amacıyla donatmak, özgüvenli kimseler olmalarını sağlamak, genelgenin ana fikriydi. Ağır-lık noktası ulusallık ve gençleri hayata hazırlamak olan bu genelge, bireyleri kuran harfleri ve teorik bilgiler vererek ancak öbür dünyaya hazırlayıp yetiştiren medrese sistemine bütünüyle uzak bir öğrenim sisteminin öncülüğünü yapıyordu. Din eğitimininse "iptidai mekteplerde bu bapta (din eğitimi) en müessir vasıta, mürebbilerin çocuklara nümune olmasıdır. Çocuk gayrı meşur bir surette mürebbinin sözünden ziyade hayatını taklid eder"¹⁹ diyerek gerçekçi laik çözüme bağlıyordu. Bu genelge, gençlerin pratik ve uygulamalı eğitim çerçevesinde yetiştirileceği eğitim programının ulusal ve çağdaş eğitim şeklinde yurdun en uzak köşelerine götürülmesini de öngörerek bir yıl

(18) Mustafa Rahmi: Gazi Paşanın Maarif Umdesi: Asri Terbiye ve Maarif (Ank, 1923 (1340) yapıtında "Misak-ı Maarif sözü kullanılmaktadır. Bu yapıt, Sayın Burhan Göksel Tarafından Atatürk Dil Tarih Kültür Yüksel Kurumunun Atatürk Araştırmaları Dergisinin Sayısında da ele alınmıştır. Ekte fotokopileri sunulan 7 Mart ve 3 Mayıs 1924 tarihli Hakimiyet-i Milliye Gazetesinde de kitap üzerinde ayrıntılı durulmuştur. Sayın Göksel'in, bu makalenin yazarının dikkatini çektiği eski harflerle yayınlanmış kitapçığın Türkçe transkripsiyonu Murat Ulugtekin tarafından yapılmış ve Seçil Akgün'le ortak çalışma ürünü olarak Atatürk Yolu (Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi) Yıl/2 Sayı s 3 de yayınlanmıştır. İsmail Sefa Beyin Genelgesi ise Maarif Vekaleti Mecmuası'nda (Sayı: 1, 1 Mart 1924) yayınlanmıştır.

(19) Mustafa Rahmi: A.g.e. s: 39

sonra çıkacak "Tevhid-i Tedrisat" yani öğrenim birliği yasasının öncülüğünü de yapıyordu.

Atatürk'ün yol göstericiliği ile hazırlanmış bu genelgenin devrin eğitimcilerinden Mustafa Rahmi Bey tarafından "Gazi Hazretleri'nin Maarif Umdesi; Asri Terbiye ve Maarif" adlı kitabında ayrıntılı olarak ele alınması, Cumhuriyet'ten önce Misak-ı Milli, Misak-ı İktisadi ve Misak-ı Maarif olarak ulusal, çağdaş yönetime geçiş için tüm toplumsal faktörlerin oluştuğunun ilginç bir belgesidir.

Öteyandan, öğrenim birliğinin gün meselesi olduğunu Atatürk Mecliste "Âli meslek ve ihtisas erbabının tefrik olunabileceği derecatı tahsile kadar, terbiye ve tahsilde vahdet, heyeti içtima iyemizim terakki ve tealisi noktai nazarından çok mühimdir"²⁰ diyerek belirtmişti.

Uzun savaş yıllarını izleyen olumlu sonuçlar köklü değişiklikler için büyük güven getirmişti. Cumhuriyetin duyurulması ise, yeniliklere doğru gidiş hızlandırdı. Maarif Vekaleti'nden 29 Aralık 1923 tarihi ile Maarif Müdürlüklerine gönderilen genelgede "Terbiye usullerine yeni bir yön vermek zorundayız. Bir ülkenin terbiyesi kendi varlığının koşullarını sınırlayan noktalarıdır... Dünün kör bir itaat isteyen çocuğu ve genci, hür ve mesul bir millet ferdi telakki eden faal bir terbiyeye bırakmalıdır. Milletın hakimiyetine istinad eden genç Cumhuriyet hükümetimizin mektepleri tedrisatında Cumhuriyetin esaslarına sadık kalmayı telkine mecburdur... Geçmiş günlerin mektep terbiyesinde bugün artık tarihe karışmış bir saltanatın izleri mahsustur. İradelerimizin fevkinde bütün kuvvet ve meşruiyetini maziden toplayan fuzuli bir idare vardı. Mektepler bu idarenin tesirlerini derece derece teşkilatla çocuklara indiriyordu. Bugün kendi irademizle cemiyetimizin yüksek ve müşterek menfaatlerinden başka nefsimize bir hakimiyet tanımıyoruz"²¹ deniyor, ulusal eğitimin gereği bir kez daha vurgulanıyordu.

Uzun çabalar sonunda eğitim-öğrenimin birleştirilmesi ortamı hazırlandı. Medrese ve okulların ayrı yönetim birimlerine bağlılığı, kendi yönetimlerine sahip azınlık okullarının da arttırdığı bu dağınıklık sürdükçe ülkede gerçek bir eğitim düzeni sağlanamazdı. Oysa Halifelğin Cumhuriyete karşın süregelmesi, dinsel kurumların etkinliğine ve devletin teokratik karakterini korumasına yol açıyordu. Bundan altınan güçle de din ile ulusun eş anlamlı olduğu öne sürülerek dinsel ve ulusal terbiyenin birlikte yürütülmesi isteğininde ardı kesilmiyordu. Bazı

(20) Söylev Demeçler I z: 300

(21) Öymen, Hıfzırahman Raşit: A.g.m. s: 234

basın organları²² da bu isteklerin sözcülüğünü yapıyor, devletin din eğitimi bilim heyetleri atılarak saptayabileceğini önererek laikliye bu büyük çelişkiyi gündemde tutuyordu. Bu, eğitim ve tüm devlet kurumlarında amaçlanan ulusallığın, laikliğin, ilkin devlet düzeyinde sağlanarak uygulanabileceğini anlatmaya yeterliydi. Bu durumda görülyordu ki eğitim birleştirilirken Hal'feliğin kaldırılması da zorunlu-
 luydu.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde en büyük dönüm noktası olan bu adımı atmazdan önce Atatürk, her önemli adımında yaptığı gibi aydınlara danışmaktan, onların düşüncelerini öğrenmekten kaçınmadı. Eğitimin laikleştirilmesi kararı öncesi en önemli görüşmelerinden birini İstanbul Darülfünunu Eminî (Rektörü) İsmail Hakkı (Baltacıoğlu) Bey ile yaparak onun eğitimin dinsel veya ulusal olunması konusunda görüşünü aldı. İsmail Hakkı Bey'in yanıtı şöyleydi: "Din sosyal bir örgüttür. Gerçekte yaşamaktadır. Fakat devlet onu okullarda öğretmek zorunda değildir. Devlet, terbiyesini laikleştirmelidir... Türk milleti laik terbiye esasını çok iyi kabul edecektir. Çünkü dünyanın en müsabet kafalı bir milletidir"²³

İzmir'de gazete başyazarları ile de bir toplantı yapan Atatürk, onlardan da Türk basınının ülkenin gerçek iradesinin dayanağı Cumhuriyet çerçevesinde bir fikir kalesi oluşturarak Türk aydınlarının aynı düşüncede olduklarını dünyaya göstermede yardım ve birlikteliklerini istemişti²⁴.

Danışmalarını harb oyunları sırasında ordu ileri gelenleri ile de sürdüren Atatürk ordu kumandanlarından ülke yararını her zaman gözetebileceklerine güvence aldı. Ülkenin ordusu, basını ve eğitimcilerinin destek ve güvencesini sağladıktan sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm kurumları ile laikleşmesi ve eğitimin ulusallaşması zamanının geldiğini 1 Mart günü Meclis kürsüsünden duyurdu. Ülkenin genelinde saptanan eğitim ve öğrenimin birleştirilmesi esasını bir an geciktirmeden uygulamak gerektiği, bu yolda gecikmenin zararları ve çabukluğun sağlayacağı ciddi gelişmelerin Meclisin ivedi kararını gerektirdiğini söyleyen Atatürk, "Türkiye'nin eğitim ve öğrenim politikasının her derecesinde tam ve hiçbir kuşkuyla yer vermeyen bir açıklıkla belirtip uygulanması

(22) Örneğin, İkdâm da Ahmet Cevdet: "Tedrisat-ı Diniye Tedrisat-ı Milliye ile Sevk Edilebilir" başlıkla yazısı

(23) Ergin, Osman. A.g.e. Cilt V s: 1359

(24) Hakimiyyet-i Milliye, Tanin 7 Şubat, 1924

gereklidir. Bu politika her anlamıyla milli bir kapsamda olmalıdır"²⁵ diyordu.

Tüm ulusu ilgilendiren öğrenimin birleştirilmesi yasa tasarısı, ilginçtirki Meclise sunulduğunda Halifelğin kaldırılması tasarısını kuşkuyla karşılayanlar tarafından desteklenmişti. Örneğin, İzmir'deki toplantıda değinilen kuşularını yansıtan Hüseyin Cahit (Yalçın) Bey, 2 Mart 1924 tarihli Tanin'de eğitim konusuna devrimci yaklaşımla bakarak "Tevhid-i Tedrisatın dinin dünya işlerinden ayrılmasından ibaret olduğunu" söyleyip ülkenin kurtuluşunun tek yolunun o zamana kadar Türk'ün atamadığı bu güçlü adımı atarak sağlanabileceğini yazıyordu. Konya'dan Babalık Gazetesi, Mehmet Muhlis'in "Fikri Bir İhtilal Arifesinde"; İstanbul'dan Vatan Gazetesi'nden Ahmet Emin (Yalman) Bey "Türk Milleti Artık Kabus İçinde Yaşayamaz" başlıklı yazılarında eğitim birliğini destekliyor, gerekliliğini belirtiyorlardı. "Terbiye ve adalette birlik ve gereksinmelere göre özgürce hareket sağlanmasıyla ülkemizde çağdaş anlamıyla ilk kez devlet kavramı kurulacaktır. Uygarlık ailesi dışında kalmamız, Müslüman olmamızdan değil, devlet makinası içinde teokrasiyi yaşatmak isteyip Türkiye'nin özgür gelişmesinin gerektirdiklerini kabulden çekin emizdendir. Eğitimde birlik, tüm vatandaşları yüksek örneklere doğru yetiştirmek, her türlü ihtisası yüksek ihtisas okullarına bırakmaktır"²⁶ diyen Ahmet Emin, Atatürk'ün yetişenler için öngördüğü hayata hazırlama kavramını da destekliyordu.

3 Mart (1924) günü Tevhid-i Tedrisat, yani öğrenim Birliği yasa tasarısı, Halifelğin Kaldırılması yasasından sonra Saruhan Mebusu Vasıf (Çınar) Bey ve 57 arkadaşının imzalarını taşıyan önerge ile gündeme getirildi²⁷.

Mecliste genel eğilim, eğitim ve öğrenim Milli Eğitim Bakanlığı'nın sorumluluğuna bırakılmasıydı. Meslek okullarının konumu, ayrı tartışma konusuydu. Meslek okulları özellikle ihtisaslaşma, yani üniversite öğrenimi aşamasında tartışma konusu olmuştu. Birlik sağlanırken meslek okullarında normal öğrenim görmemiş kimselerin, üniversite sıralarında yer alamayacağı vurgulanmış, bütün ilk ve orta öğrenimin Bakanlığa bağlanması önerilmişti. Bu konumda medrese öğreniminin yinede süregelmesi engellenebilecekti.

(25) Söylev Demeçler I s: 329

(26) Vatan, 2 Mart 1924

(27) TBMM Zabıt Ceridesi 3 Mart 1924 s: 17.

Kurtuluş Savaşı, Türklere ulus olduklarını öğretmişti. Dil ve kültür birliğinin önemini kavramada ülke aydınları büyük rol oynamışlardı. Medreselerin ilk öğrenimden başladığı oysa ilk sınıflardaki çocuklara meslek esasına yönelik dersler verilmediği de defalarca anlatılmıştı. Öğrenim birliğinin tüm eğitimi içermesi, ülke geleceği açısından en önemli noktaydı. Bu noktadan hareketle öğrenimin Birleştirilmesi yasasında "Şeriye ve Evkaf Vekaleti veyahut hususi vakıflar tarafından idare olunan bilcümle mektep ve medreseler Maarif Vekaleti'ne devru rabt edilmiştir" "Türkiye dahilindeki bütün müessesat-ı İlmiye ve Tedrisiye Maarif Vekaletine merbuttur"²⁸ deniyordu. Bir süre önce medreselerden mekteplerin ayrılıp medreselerin Şeriye ve Evkaf Vekaletine bağlandığı anımsanırsa bu iki maddenin medreselerin sonunu da getirdiği anlaşılır. Öteyandan yasa gereği azınlık okullarının da Milli Eğitim Bakanlığına bağlanması gerçekleşerek bu okulların da kendi dinlerine yönelik eğitimlerine son verildi.

Türkiye'nin laikleşmesi yolunda en büyük adımların atıldığı 3 Mart günü Öğrenim Birliği ve Halifelik'in Kaldırılması yasaları yanısıra dinsel esaslara dayalı yargı ve kararları hükümet eliyle yürütmeye yönelik Şeriye ve Evkaf Vekaletleri de kaldırıldı. Bu suretle Türk yönetiminin ve öğreniminden devlet eliyle dinsel uygulamalar kaldırılıp din, bireylerin vicdanlarına bırakılırken, Atatürk'ün laik Türkiye Cumhuriyeti için en büyük emeli gerçekleşti. Türk Devrimi, Fransa'nın devriminden ancak 100 yıl sonra, 1882 de gerçekleştirebildiği laik eğitimi başlangıçta gerçekleştirdi. Laik eğitim ile Türk devrimi içiçe gelişti. Gericiliğin hortlamasına önayak olabilecek tekkeler, zaviyeler, kaldırılırken, onların ışığında gelişen türbeler, tarikatler, üfürükçülük, büyüçülük gibi hurafe ve muzır fikir kaynakları da yaşlandı. En önemlisi, tabii ki, bu fikirleri besleyecek kafaları yetiştirecek medreselerin son bulmuş olmasıydı.

Öğrenim Birliği yasa tasarısı görüşülürken Maarif Vekili Vastı (Çınar) Bey bütçe görüşmelerinde medreselerin ilk sınıflarında kapsadığı, dünyada hiçbir yerde ilk sınıflardaki çocuklara meslek esasına göre ders verilmediğine işaret ederek Bakanlık emrine verilen medreseleri kapatma kararı aldı ve sayıları 479 u bulan medreseler kapatıldı²⁹.

Türkiye'de yalnız Müslüman vatandaşların olmadığı, halkın çoğunluğunun İslâm olmasına karşın devletin bakanlığına bağlı okullarda yalnız İslam dinine üstelik devlet eliyle yönelmenin yanlışlığı da

(28) Wilson, Howard, Başgöz İlhan: T.C. Eğitim ve Atatürk, Ank. 1968 s: 82.

(29) Sungu, İhsan: Tevhid-i Tedrisat, Belleten, Cilt III s. 430

meydana çıktı. Türk vatandaşlarının dinsel gereksinmelerinin vicdan özgürlüğü esasına dayandığı gözetilerek ilk, orta ve liselerden din dersleri kaldırıldı³⁰.

Öğrenimi birleştiren bu yasa, genel eğitimin verilmesinde en büyük gücü yaratan ve bu gerçeğin görülmesine karşın dinsel olduğu öne sürülerek kaldırılmıyan Arap harflerinin kaldırılıp Latin harflerine dayalı Türk alfabesinin kabulü için gerekli ortamı da sağlamış oluyordu.

Atatürk'ün sistemli çalışmaları ile Kuran harfleri ve ahlak dersleri ile ilim ve fen yapılamıyacağı kavranarak çıkarılan bu yasanın Türk eğitimine getirdiği esasları bir kez daha tekrarlıyarak şöyle sayabiliriz:

1- Bağımsız olarak din eğitimi veren okullar, medreseler kaldırılmıştır.

2- Devletin resmi okullarına medreselerden sızan dinsel eğitim, yani ilk okullardan kuran dersleri, orta öğrenimden din dersleriyle Arapça ve Farsça kaldırılmıştır.

3- Kolej ve yabancı okullardan öğretime ilişkin olarak din dersleri ve dinsel semboller kaldırılmıştır.

4- Azınlık okullarında Tarih Coğrafya Yurtbilgisi gibi Türkçe ve kültür eğitimi dersleri konulmuş, bu okulların milli eğitime bağlanıp denetlenmesi kararlaştırılmıştır.

Yasanın kabulünden sonra "Dünyada herşey için, medeniyet için hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürşit ilimdir, fendir. İlim ve fenin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir dalalettir... Bin iki bin sene evvelki ilim ve fen lisanının çizdiği düsturları bugün aynen tatbikata kalkışmak, elbette ilim ve fenin içinde bulunmak değildir.." diye Türk öğretmenlerine seslenen Atatürk, ulusal eğitimden uzaklığın Türk ulusuna zararlarını yinelerken Türk ulusunun önceki tutsaklığının milli eğitimden uzaklık olduğunu tekrarlamış. "Bu hususta istikamet yanlış ise ve koskoca bir millet emniyet ve itimad ettiği kitaplardan, mukaddes kitaplardan istişhad ederek rehber olduklarını iddia edenlerin sözlerine inanarak yürürlerse ve bu yürüyüş istikameti takib eden nezih, haluk, fedakar, rehberlerine itimad eden zavallı halktan ziyade rehberlere ait değildir?"³¹ diyerek bu yasanın uygulayıcılarına görevlerinin önemini belirtmiş ve onları göreve davet etmiştir.

(30) Söylev Demeçler Cilt II s. 196

(31) A.g.e., s. 198

“Terbiyedirki bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, ali bir heyet-i içtimaiye halinde yaşatır, ya bir milleti esaret ve sefaletle terk eder” diyerek terbiyenin de dinsel, ulusal veya evrensel biçimlerde olabileceğini, her birinin hedef ve gayelerinin ayrı olduğunu, ancak, Türkiye Cumhuriyeti’nin yeni kuşaklarına vereceği terbiyenin kesinlikle ulusal olması gerektiğini vurgulayan Atatürk, yeryüzünde üçyüz milyonu aşkın Müslümanın ulusal terbiye yoksunluğundan “şunun veya bunun esaret ve zillet zincirleri altında” kalmaktan kurtulamadıklarını³² hatırlatmıştır.

Uygarlığa yönelmeyen topluluklar, tarih boyunca bağımsızlıktan yoksun kalmış, Türk toplumu da bir süre bu özü ile uyuşmayan toplumda yaşamak zorunda kalmıştır. Oysa Türk devrimi ile Atatürk, Türk ulusuna uygarlık ve çağdaşlık yolunu açmış ve ulusal, laik eğitimi sağlayarak da çağdaşlığın sürdürülmesini garantilemek istemişti. Uygarlık yolunda sağlam adımlarla yürümenin bilim gerektirdiğini vurgulamış, “Bu yol üzerinde ileri değil, geriye bakmak cehil ve gafletinde bulunanlar, medeniyeti umumiyenin seli altında boğulmaya mahkumdurlar” diyerek Türkiye Cumhuriyeti’nin böyle bir tehlike ile yüzyüze kalmaması için yine çağdaşlığa, genç düşünceye seslenmiş, “Ey yükselen yeni nesil, istikbal sizindir. Cumhuriyeti biz tesis ettik, onu ila ve idame edecek sizsiniz”³³ demiştir. Cumhuriyeti gençliğe emnaet ederek eğitimcilerle çağdaş düşünceli kuşaklar yetiştirmek gibi çok önemli bir görev ve sorumluluk bırakmıştır.

Atatürk’ün ve Türkiye Cumhuriyeti’nin bütün tutsak dünya topluluklarına örnek olduğu, esin kaynağı olduğu bir çağda Türkiye’de Atatürk’ün çok güç koşullarda sağladığı, yerleştirdiği eğitim-öğrenim ilkelerinden sapmalar yalnız üzücü değil, aynı zamanda çok tehlikelidir. Tarih gözardı edilemez ve tarih boyunca da geriye bakmanın yarar ve çıkar sağladığı hiçbir ulus, hiçbir devlet görülemez.

70 küsur yıl önce Türkiye’nin çağdaşlaşması, uygarlaşması için tek umut kaynağı olan laik, çağdaş eğitim için öngörülen ilkeler, ne yazıkki zaman zaman uzağa itilmiştir. Oysa modern Türkiye’nin kuruluşunda en etkin öge, ulusal, laik eğitim olmuştur. Çünkü eğitim, Türkiye Cumhuriyeti için “gelecek” demektir. Atatürk’ten, çağdaş, laik eğitimden küçücük bir sapma Türkiye’nin geleceğini tehlikeye atar. Böyle bir tehlike anında başta eğitimciler olmak üzere “gelecek” demek olan bütün genç çağdaş düşüncelilerin kulaklarında Atatürk’ün bu örselemeye yol açanların “gaflet, dalalet ve hatta hıyanet içinde” bulunabileceklerini hatırlatan sözleri çınlamalı ve “Ey Türk istikbalinin evladı, işte bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen Türk istiklal ve Cumhuriyetini kurtarmaktır” çağırısı yanıtlanmalıdır.

(32) A.g.e., s: 181

(33) KARAL, Enver Ziya: Atatürk’ten Düşünceler, Ank. 1969 s: 92